

Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

Ústav hudební vědy

Lidovost v tvorbě Antonína Slavíčka

Ludmila Hájková / 415852

USK_01 Úvod do uměnovědných studií

Sdružená uměnovědná studia

ZS 2012/2013

Lidovost byla jedním z hlavních požadavků marxisticko – leninské estetiky (estetika marxistická) vůči realistickému umění (realismus). Týkala se uměleckého obsahu i formy a směřovala polemicky jak proti povýšenosti – avantgardy, tak proti triviálnosti zábavného umění. Jejím smyslem bylo zrušit oddělování vysokého a nízkého, vážného a zábavného umění, produkovaného kapitalistickou – masovou kulturou. L. neznamená, že umění musí produkovat lid, ani to, že se musí činit ústupky existujícímu vkusu širokého publika, ale že umělec má být spjat s demokratickými a revolučními tradicemi lidu a ve svých dílech se stavět na stranu jeho zájmů. L. v sobě dále obsahuje i srozumitelnost. Umělec se má přimknout k lidové řeči a k lidovým vyjadřovacím formám, zároveň je však obohacovat a zjemňovat, a tím zvyšovat uměleckou úroveň lidu. Pojem uměleckosti je však širší než pojem l. (všechna lidová díla jsou umělecká, avšak ne všechna umělecká díla jsou lidová), proto nelze umělecká díla mechanicky dělit na „lidová“ a „nelidová“ čili protilidová.¹

Pokud mám pojem lidovost aplikovat na konkrétní příklad, přiblížím jej v kontextu s tvorbou a životem asi nejznámějšího českého krajináře Antonína Slavíčka (1870–1910). Jeho pobyt a vztah k lidem v Kameničkách u Hlinska je jistým důkazem toho, že umění jako takové může být zpřístupněno každému. Je známo, že Antonín Slavíček do Kameniček jezdil hledat pravdivý výraz autentické české krajiny a tvořil zde svá nejslavnější díla (*U nás v Kameničkách*, 1904; *Pohřeb v Kameničkách*, 1905; *Dopoledne v Kameničkách*, 1904). Ne každý se však pozastaví nad skutečností, která s touto tvorbou úzce souvisí, inspiruje ji a bez které by nikdy nebyla možná. Je jí pochopitelně jeho vztah a bezprostřední kontakt s prostým venkovským lidem. Proč Slavíček tak dokonale zapadl mezi tyto krajany, kteří mu rozuměli a přistupovali k němu jako k sobě rovnému? V letech 1904 a 1906 v Kameničkách pobýval velice často a s tamním obyvatelstvem se doslova sžil. Obdivoval jeho krajinu, kterou považoval za magickou, respektoval jeho zvyky a tradice, pořádal besedy, znal všechny rodiny ve vesnici, k lidem přistupoval s úctou a snažil se s nimi podělit o své umění. Jistým příkladem je tvorba opony pro místní ochotnické divadlo. Z Dopisů pro Karla Václava Raise: „*V posledních těchto dnech,*

¹ Wolfhart HENCKMANN, Konrad LOTTER, *Estetický slovník*, Praha: Svoboda, 1995, s. 118; Štěpán VLAŠÍN a kol., *Slovník literární teorie*, Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 203.

musil jsem se upřímně zasmáti – abych vysvětlil – musím předeslati, že jsem kdysi – když jsme v Kameničkách byli, namaloval pro tamní divadýlko – dekoraci; - celou horskou krajinu – kus Kameniček a vzadu Jeníkov – Byla to veliká plachta a měl jsem ty lidi rád – řekl mi učitel – farář, a rád jsem to namaloval. Bože, jak jsou ti lidé hodní a upřímní. Žijí všichni v těch horách, mají tak málo a malé potřeby a příroda je drsná; - jak se nadřou, než něco ze země vyzískají – My tady jsme jak pašové – a lordi.“² Čím více se hledáním nového přibližoval lidovému prostředí, tím více jeho tvorba ztrácela pozornost u kolegů a znalců. Ač byl v tomto kruhu lidové společnosti velice oblíbený, pražská Akademie ho nikdy nepochopila a nedocenila. Dokonce zamítla jeho žádost o profesuru.

Jako průvodkyně Městského muzea a galerie v Hlinsku mám zkušenosti již s několika ročníky tradiční výstavy obrazů krajinomalby 19. století Výtvarné Hlinecko. Toto léto mohli návštěvníci zhlédnout nejslavnější díla Antonína Slavíčka. Ač předchozí ročníky (výstava Václava Brožíka, Jakuba Schikanedera, Maxmiliána Pirnera aj.) proběhly velmi úspěšně, nelze je srovnat s jistým kouzlem, které s sebou přinesl právě tento. Do galerie zavítal ohromující počet návštěvníků různých věkových kategorií z rozmanitých částí republiky. Proč je zájem o Slavíčka tak intenzivní? Jak lidé přistupují k jeho obrazům a proč ho nehodnotí pouze znalci výtvarného umění? Protože autor tvořil v hlineckém regionu, v Pardubicku, je zde stejně tak známý jako v Praze, která ho považuje za svého (*Klášter blahoslavené Anežky v Praze, 1901; Motiv z Letné, 1903–1904; Pohled k Troji v zimě, 1908–1909*). Každý člověk si v jeho obrazech najde něco svého, něco, co upoutá jeho pozornost nebo pohladí na duši. Jednou březová alej, prosté chaloupky, pasoucí se dobytek, pohádkově krásná krajina, jindy vyzařující nouze, bída, chudoba, strach, sychravo. Možná je určitá prostota, pravda a upřímnost důvodem blízkosti lidí k autorovi. Možná proto své umění přibližuje i obyčejnému člověku. Více než kdy jindy zaznamenávám pochopení autorova poselství. Ač byl takřka neustále nespokojen se svým výkonem, dokonalou autentičností dokázal oslovit každého a jeho dílo se stalo světovým klenotem. Dnešní reakce dokazují, že ač se doba i lidé mění, lidovost v tvorbě Antonína Slavíčka přetrvává. Vítězslav Nezval v předmluvě k Dopisům Antonína Slavíčka: „*Opravdu, zdá se mi, že Antonín Slavíček ční dodnes*

² *Dopis ze 4. ledna 1909, Antonín Slavíček Dopisy, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954, s. 146-147.*

jako svatovítský kolos nad svou dobou a nad mnoha generacemi, které se vystřídaly během posledních 40ti let v našem malířství. Žádná z větví jeho bohaté koruny neuvadla. Neplatil daň z módy. Na to byl příliš bezohledně lidský. Nevlichocoval se cizímu vkusu a o svůj vedl nesmiřitelný boj se skutečností a se svým svědomím.“³

³ Předmluva Vítězslava Nezvala k *Dopisům Antonína Slavíčka*, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954.

Seznam použité literatury:

HENCKMANN, W. – LOTTER, K., *Estetický slovník*, Praha: Svoboda, 1995

LEUBNEROVÁ, Š., *Antonín Slaviček 1870-1910*, Městské muzeum a galerie Hlinsko 2012

VLAŠÍN, Š. a kol., *Slovník literární teorie*, Praha: Československý spisovatel, 1977

Antonín Slaviček Dopisy s předmlouvou Vítězslava Nezvala, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954